

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET NIKŠIĆ

Lana Ivanović

Značaj i uloga škole u podsticanju darovitih učenika

Nikšić, 2024.

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET NIKŠIĆ
Studijski program: Pedagogija

Značaj i uloga škole u podsticanju darovitih učenika

-master rad-

Mentor:

Doc. dr Milica Jelić

Student:

Lana Ivanović, 3/22

Nikšić, 2024. godine

Ime i prezime: Lana Ivanović

Datum i mjesto rođenja: 26.11.2000, Podgorica

Naziv završenog dvogodišnjeg master studijskog programa: Pedagogija

Godina diplomiranja: 2022.

Naslov rada: Značaj i uloga škole u podsticanju darovitih učenika

Datum prijave master rada:

Datum sjednice Vijeća univerzitetske jedinice na kojoj je prihvaćena tema:

Komisija za ocjenu teme magistranta: Doc. dr Milica Jelić, doc. Jovana Marojević i dr Katarina Todorović

Mentor na izradi master rada: Doc. dr Milica Jelić

Komisija za ocjenu rada: Doc. dr Milica Jelić, doc. dr Jovana Marojević i dr Katarina Todorović

Komisija za odbranu rada: Doc. dr Milica Jelić, doc. dr Jovana Marojević i doc. dr Katarina Todorović

Datum odbrane rada: _____2023. godine

ZAHVALNICA

Zahvaljujem se svojoj porodici i prijateljima za podršku i ohrabrenje koju su mi pružili tokom izrade master rada. Posebnu zahvalnost upućujem svojoj mentorki doc. dr Milici Jelić koja je svojim znanjem i značajnim sugestijama doprinijela ovom procesu.

APSTRAKT

U radu se bavimo značajem škole u podsticanju darovitih, te kako i na koji način ona može imati uticaj. Rad se sastoji od dva dijela: teorijski i istraživački dio. U teorijskom dijelu rada pisali smo o karakteristikama darovitih, značaju škole u podsticanju darovitih učenika, saradnji sa roditeljima i stručnim saradnicima, opisali smo izazove i prepreke sa kojima se susreću daroviti učenici i naveli smo primjere dobre prakse koje treba slijediti u radu sa darovitim učenicima. Drugi dio rada, istraživački, odnosi se na problem, predmet, cilj, zadatke, hipoteze, varijable, paradigme, metode, tehnike i uzorak ispitanika. Istraživanje smo sproveli na uzorku koji čine 88 učitelja i 12 stručnih saradnika, s ciljem da se utvrdi značaj škole u podsticanju darovitih učenika. U istraživanju smo primijenili anketni upitnik.

Dobijeni rezultati upućuju na to da škola ima veliki značaj u podsticanju darovitosti kroz specifične programe, ponudu mentorstva, prilagođene nastavne metode, stručnu podršku i odgovarajuća tehnička sredstva. Rezultati ukazuju da škole nude različite programe za darovite učenike, uključujući mentorstvo kao vid podrške, koje se može obavljati individualno i grupno, zavisno od potreba učenika i resursa škole. Međutim, prilagođavanje nastavnog plana i programa darovitima nije u potpunosti implemenitrano. Takođe, materijalno-tehnički uslovi u školama su djelimično adekvatni, ali nedovoljno razvijeni da bi u potpunosti omogućili uslove za podsticanje dara kod darovitih učenika. Izazov predstavlja i saradnja škole sa roditeljima; rezultati nam ukazuju da saradnja postoji, ali još uvijek nije na visokom nivou i ima prostora za pobošljanje.

Na temelju dobijenih rezultata postoje naponi i pozitivni aspekti u školama za podsticanje darovitih, ali takođe pokazuju da postoji prostor za unapređenje kako bi podsticaj darovitima bio upotpunjen.

Ključne riječi: daroviti učenici, značaj škole, podsticanje darovitih

APSTRAKT

In this work, we deal with significance of school in encouraging gifted students and how they can have an impact. The work consist of two parts, theoretical and research part. In the theoretical section, we discussed the characteristics of gifted students, the role of schools in fostering gifted learners, collaboration with parents and professionals, described the challenges and obstacles faced by gifted students, and provided examples of best practices to follow in working with gifted students. The second part, the research section, addresses the problem, subject, goal, tasks, hypothesis, variables, paradigms, methods, techniques and the sample of respondents. We conducted the research with sample of 88 teachers and 12 professional collaborators, aiming to determine the importance of schools in supporting gifted students. We employed a survey questionnaire in our research.

The results indicate that schools play a significant role in promoting giftedness through specific programs, mentoship opportunities, tailored teaching methods, expert support, and appropriate technical resources. The findings show that schools offer various programs for gifted students, provide mentorship as a form of support, and this can be conducted both individually and in groups, depending on the needs of the students and the resources of the school. However, the adaption of curricula for gifted students is not fully implemented. Additionally, the material and technical conditions in schools are partially adequate but underdeveloped to fully enable an environment for fostering talent among gifted students. Collaboration between schools and parents also presents a challenge; the results indicate that while such collaboration exists, it is still not at a high level and there is room for improvement.

Based on the result obtained, there are efforts and positive aspects in schools for encouraging giftedness, but there is also a need for enhancement to ensure that support for gifted students is comprehensive.

Keywords: gifted students, significance of schools, encouragement of giftedness

Sadržaj:

1.Uvod	9
2.Teorijski okvir istraživanja	10
2.1.Karakteristike darovitih učenika	10
2.2.1. Identifikacija ključnih karakteristika darovitih učenika	12
2.1.2. Različiti tipovi darovitih učenika	13
2.2.Značaj i uloga škole u podsticanju darovitih	14
2.2.1.Važnost rane identifikacije darovitih i podrška	14
2.2.2. Prilagođavanje nastavnih programa	15
2.2.3. Individualizacija obrazovnog procesa	17
2.2.4. Mentorstvo i dodatne aktivnosti za razvoj dara	18
2.3.Saradnja sa roditeljima i stručnim saradnicima	20
2.3.1. Značaj partnerske saradnje između nastavnika, roditelja i drugih stručnjaka u podršci darovitih učenika.....	20
2.3.2. Kako uspostaviti efikasnu komunikaciju i saradnju sa roditeljima	21
2.4.Izazovi u radu sa darovitim učenicima	23
2.4.1.Socijalni i emocionalni izazovi darovitih učenika	24
2.5.Primjeri dobre prakse	25
2.5.1. Studije slučaja i primjeri škola koje uspješno podržavaju darovite učenike.....	25
2.5.2.Inovativni pristupi u obrazovanju darovitih.....	26
3.Metodološki okvir istraživanja	28
3.1.Problem istraživanja	28
3.2.Predmet istraživanja	28
3.3.Cilj i zadaci istraživanja	28
3.4. Hipoteze istraživanja	29
3.5.Varijable istraživanja	29
3.6.Značaj i karakter istraživanja	30
3.7.Paradigme u istraživanju	30
3.8.Metode i tehnike istraživanja	31
3.9.Populacija i uzorak istraživanja	31
3.10.Obrada rezultata istraživanja	33

3.10.1. Obim ponuđenih programa	36
3.10.2. Ponude mentorstva.....	38
3.10.3. Prilagođenost nastavnog plana i programa.....	41
3.10.4. Posjedovanje odgovarajućih materijalno-tehničkih uslova	44
3.10.5. Stepen međusobne saradnje i podrške	47
3.10.6. Diskusija i analiza.....	50
4.Zaključak.....	52
Literatura	54
Prilozi	57
Prilog br. 1 Anketni upitnik za učitelje i stručne saradnike	57
Prilog br.2 Survey questionnaire for teachers and professional associates.....	62

1.Uvod

Mnogi autori različito definišu darovitog učenika. Jedni smatraju da su daroviti učenici oni koji posjeduju izuzetne osobine i sposobnosti, dok drugi smatraju da su daroviti oni koji ostvaruju određene iznadprosječne rezultate.

Škola igra ključnu ulogu u prepoznavanju i podsticanju "dara" koje učenik posjeduje. To čini kroz identifikaciju, obogaćene programe, mentorstvom i stvaranjem podsticajnog okruženja. Škola (psiholozi, pedagozi, nastavnici) mora najprije prepoznati darovitog učenika kako bi mogla omogućiti osnovu i prostor za razvoj njegovog talenta i darovitosti.

Podsticanje kreativnosti i talenata učenika podrazumijeva neprekidno unapređenje rada cijele škole, od planiranja do realizacije, organizacije i evaluacije svih aktivnosti u školi, kao i saradnju sa užim i širim okruženjem. Organizacija rada sa darovitima podrazumijeva: organizaciju posebnih programa kurseva i seminara, vannastavne aktivnosti, priredbe, izložbe i takmičenja, sve u cilju podsticanja njihovog talenta (Maksić, 1998).

Uslovi za podsticanje darovitog učenika usko su povezani sa savremenim vaspitno-obrazovnim sistemom, jer, kako Ilić i saradnici (2006) navode, tradicionalni sistem i metode sputavaju iznadprosječnog učenika.

Da bi škola stvarala kvalitetne promjene i inovacije, neophodno je da posjeduje obogaćene programe za vođenje i obučavanje darovitih, koji će omogućiti napredak u rezultatima, te i na ličnom planu (Milić, 2010).

U ovom radu bavićemo se značajem škole u procesu podsticanja darovitih učenika, pitanjem da li se daroviti učenici u školama prepoznaju, kao i time da li im se pružaju mogućnosti i prilike za podsticanje njihovih potencijala.

2. Teorijski okvir istraživanja

2.1. Karakteristike darovitih učenika

Najprimjerenije shvatanje darovitosti je to da se ona ne sastoji samo od visokih intelektualnih sposobnosti, već da se u obzir uzimaju i kreativnost i snažna motivacija. Zapravo, Kasalović (2016) navodi da darovitost je proizvod interakcije i međuzavisnosti ova tri elementa: nadprosječne sposobnosti, motivacije i kreativnosti. Nivo darovitosti je viši što je veća interakcija i međuzavisnost između navedena tri elementa. Ukoliko nema te međuzavisnosti, nivo darovitosti je nizak. Na primjer, moguće je da neki pojedinci imaju nadprosječne sposobnosti i veliku motivaciju, ali im nedostaju kreativne osobine koje im omogućavaju da kreiraju nešto novo i originalno. U drugom slučaju, moguća je kombinacija gdje pojedinac može imati visoke sposobnosti i kreativnost, ali nije motivisan za rad, pa se darovitost neće ispoljiti. Od navedena tri elementa najmanje podložna promjenama i uticajima sredine je sposobnost, dok se kreativnost i motivacija (naročito) mogu mijenjati tokom vremena, odnosno, moguće ih je unaprijediti i pobošljati. Razlog tome je što sredina utiče na kreativnost i motivaciju, pa tako okruženje u kojem dijete raste može ga podsticati ili sputavati.

Sa tog aspekta, izvršena je klasifikacija nadarenosti učenika prema sposobnostima:

1. Opšte intelektualne sposobnosti - visok stepen inteligencije, bogatstvo rječnika, radoznalost, oduševljenje novim idejama, sposobnost logičkog zaključivanja, brzo i tačno opažanje, lakoća u postavljanju hipoteza, dobro pamćenje, lako učenje. Visoka intelektualna darovitost ne mora uvijek biti praćena visokim školskim uspjehom, pogotovo ne u svim predmetima;

2. Stvaračlačke (produktivne) sposobnosti – sposobnost divergentnog mišljenja, originalnost i fleksibilnost, nezavisnost mišljenja, dosjetljivost, maštovitost, otvorenost prema novim iskustvima, originalnost ideja, sklonost riziku, preferencija složenih zadataka, izražen smisao za humor, pozitivna samouvjerenost itd. Za svaki problem pronalaze više različitih rješenja, a na testovima stvaralačkih sposobnosti postižu visoke rezultate;

3.Specifične školske sposobnosti - dobra memorija, vrlo razvijena sposobnost shvatanja, zainteresovanost za sadržaje koji ih posebno zanimaju, tehnika brzog usvajanja znanja i vještina, veliki fond informacija iz oblasti vlastitog interesovanja. Ovi učenici unaprijed uče gradivo i postižu natprosječne rezultate na odgovarajućim testovima postignuća i testovima specifičnih sposobnosti;

4.Sposobnost vođenja– socijalne i druge sposobnosti, spremnost za prihvatanje odgovornosti i posljedica donijetih odluka, dobro prosuđivanje, izražena rječitost, laka prilagodljivost novim situacijama, visoka očekivanja od sebe i drugih, izražen smisao za organizaciju i saradnju, istaknuto samopouzdanje i tendencija ka dominaciji. Ova darovitost se odgleda u visokoj sposobnosti vođenja pojedinaca ili grupa, te njihovom usmjeravanju ka zajedničkim ciljevima i akcijama;

5.Umjetničke sposobnosti - sposobnosti imaginacije i opažanja, dobra motorna koordinacija, fleksibilnost, sklonost ka umjetničkim dojmovima, snažna osjećanja i želja za stvaranjem originalnih djela u muzici, glumi, plesu, literaturi i likovnoj umjetnosti. Nadareni učenik može se izraziti i kroz specifične oblike izražavanja svoji osjećanja, ideja i raspoloženja u raznim umjetničkim sekcijama i društvima;

6.Psihomotorne sposobnosti – preciznost pokreta, dobra koordinacija, sposobnost u motornim vještinama, spretnost u različitim atletskim disciplinama, dobre manipulativne vještine, visok nivo tjelesne energije itd. Ove komponente odražavaju talentovanost za sportske discipline (Kasalović, 2016).

Sa drugog stanovišta, gdje je inteligencija preduslov za darovitost, karakteristike, tačnije vrste inteligencije koje daroviti mogu posjedovati, Kasalović (2016) navodi: **verbalno-lingvistička inteligencija**: govorno izražavanje, fluentnost, i svi oblici tog izražavanja (poezija, proza, gramatika, metafora, humor, čitanje, pisanje, apstraktno i simboličko mišljenje), što je odlika pjesnika, pisaca, dramskih i društveno-političkih radnika; – **logičko-matematička inteligencija**: sposobnosti upravljanja procesom mišljenja, prepoznavanja relacija među elementima, sposobnost apstrakcije, počevši od pojma broja i varijabilne dimenzije funkcije varijabli, sposobnost kritičkog stave. Ovom inteligencijom se odlikuju naučni radnici, matematičari, ekonomisti, kompjuterski programeri itd; –

vizuelno-prostorna inteligencija: likovno izražavanje, crtanje, slikanje, modelovanje, uočavanje oblika i dimenzija predmeta u prostoru. Ova inteligencija je odlika likovnih umjetnika, vajara, arhitekata, kartografa i drugih; – **tjelesno-kinestetička inteligencija:** sposobnost dobre kontrole sopstvenih pokreta i sposobnost izražavanja emocija kroz ples, igre, sportske discipline, tjelesni signali itd. Odlika plesača, glumaca i sportista; – **muzičko-ritmčka inteligencija:** sposobnost za muzički sluh, osjećaj za ritam i osjećaj za melodiju. Ova inteligencija je odlika muzičara, kompozitora, plesača itd; – **interpersonalna inteligencija:** sposobnost adekvatne procjene emocija, upravljanja željama, namjerama i mogućnostima drugih, sposobnost empatije i interakcije sa drugima. Njom se odlikuju socijalni radnici, nastavnici, terapeuti, političari, vjerski lideri itd; – **intrapersonalna inteligencija:** sposobnost razumijevanja sopstvenog načina funkcionisanja i razumijevanja drugih, kao i adekvatan odnos prema sopstvenim emocijama, interesima i sposobnostima. Ova inteligencija je odlika filozofa i ljudi koji moralne vrijednosti shvataju kao internalizovane stavove; – **naturalistička inteligencija:** sposobnost identifikovanja i klasifikovanja obrazaca u prirodi, osjetljivost na promjene u vremenskim obrascima, ekološka svijest, kao i svijest o zaštiti zdravlja, životne sredine i drugih aspekata prirodnih pojava.

2.2.1. Identifikacija ključnih karakteristika darovitih učenika

Identifikacija učenika je proces koji zahtijeva dosta vremena i uključuje sveobuhvatnu analizu jednog učenika, što znači da se ne može zasnivati isključivo na jednom pokazitelju, npr. testu znanja. Pored toga, koriste se i različiti testovi za mjerenje koeficijenta inteligencije, testovi kreativnosti, ček-liste za procjenu darovitosti, upitnici i slično. Međutim, nijedan od ovih testova ne može sa sigurnošću odgovoriti na pitanje da li je neki učenik darovit ili ne. Stoga je, pored primjene testova, za identifikaciju darovitih učenika i njihovih karakteristika neophodno i svakodnevno posmatranje i praćenje učenika. Jasno je da škola igra ključnu ulogu u identifikaciji darovitih učenika, kao i u organizaciji dodatnog rada za njih prema njihovim sklonostima, sposobnostima i interesovanjima, sve u cilju razvoja njihovog talenta. Identifikaciju treba započeti čim se primjete znakovi visoke specifične ili opšte sposobnosti.

Ovaj proces bi trebalo sprovesti već u predškolskom periodu i nastaviti u nižim razredima osnovne škole, dok bi prva “prava” identifikacija trebalo da se sprovede na početku predmetne nastave kako bi se učenicima pružila adekvatna obrazovna podrška. U identifikaciji mogu učestvovati predmetni nastavnici, pedagozi, psiholozi, roditelji, pa čak i sam darovit učenik (samoprocjena) (Kosanović, 2019).

2.1.2. Različiti tipovi darovitih učenika

Altaras-Dimitrijević i Tatić-Janevski (2016, prema Betts i Neihart, 1988) navode da darovite učenike u školi možemo svrstati u **šest tipova**, a oni su:

1.Uspješni-karakteriše ih visoko postignuće, odlične ocjene, pozitivna slika o sebi, socijalna integrisanost, odgovornost, samokritičnost;

2.Izazivač- posjeduju sklonost ka kreativnoj ekspresiji, energičan je, osjetljiv, često nema adekvatnu afirmaciju, pa se ne prepoznaje kao darovit. Može biti nestrpljiv i nedisciplinovan;

3.Dvostruko poseban- pored izuzetnih sposobnosti, može imati fizički ili emocionalni hendikep ili teškoće u učenju. Misli apstraktno i lako povezuje, ali radi sporije. Sklon je nezrelim reakcijama, nestrpljivosti, nestabilnim raspoloženjima i često je etiketiran kao “čudan”. Može imati problema sa uklapanjem u grupu darovitih vršnjaka;

4.Otpadnik- često je kreativan, ali ima interesovanja koja izlaze iz okvira nastavnog programa, za koja ne dobija podršku i priznanje. Ima negativnu sliku o sebi i nerealistična očekivanja. Ne pohađa često nastavu i ima nisko postignuće. Osjeća se neprihvaćenim;

5.Prikriveni ili blokirani- nesiguran je u sebe, anksiozan, zbunjen, nije čvrsto integrisan u odeljenje. Potiskuje ili negira svoj dar i kloni se izazova;

6.Samostalni- samopouzdan, nezavisan, optimističan. Posjeduje odgovarajuće socijalne vještine i dobar odnos sa vršnjacima. Vođen unutrašnjom motivacijom, spreman je da preuzima rizike. Radi samoregulisano i s jasnim ciljem, te postaje kreator znanja.

2.2.Značaj i uloga škole u podsticanju darovitih

Shodno tome da je nastavni plan i program škole prilagođen prosječnom učeniku, osnovni problem je prilagođavanje potrebama darovitih učenika. Učenik provodi veliki dio vremena u školi, s toga škola zauzima značajno mjesto u životu svakog učenika, a odeljenje je prvo socijalno okruženje u kojem dijete treba razviti svoje potencijale.

Darovita djeca posjeduju širok temelj opštih znanja i prije nego što krenu u školu. Njihov rječnik je bogatiji od rječnika vršnjaka, imaju sposobnost brzog učenja i pamćenja, pa shodno tome zahtijevaju drugačiji pristup. Njima ne treba prezentovati sadržaje koje već znaju, niti one koji su isuviše laki jer to kod njih može izazvati dosadu i odbojnost prema školi (Milić 2010).

Milić (2010) navodi **tri osnovna modela** koja se koriste u radu sa darovitima, a to su: homogeno grupisanje, ubrzano obučavanje i obogaćeni program za darovite. **Homogeno grupisanje** uzima u obzir da se daroviti učenici u mnogim osobinama razlikuju od ostalih učenika pa sa njima treba raditi odvojeno prema posebnom program. Shodno tome, daroviti pohađaju određena specijalna odeljenja. **Ubrzano obučavanje** omogućava darovitima brže napredovanje kroz školski sistem i ubrzano završavanje određenog nivoa škole. **Obogaćeni program** podrazimijeva proširenje programa u okviru redovnih nastavnih programa za redovna odeljenja.

2.2.1.Važnost rane identifikacije darovitih i podrška

Rana identifikacija je ključna u procesu pružanja podrške darovitim učenicima i ispoljavanju njihovih potencijala. Upravo rana identifikacija omogućava da se nastavni plan i program izmijene, obogate i prilagode darovitim učenicima, čime im se pružaju izazovi koji će podržati njihove talente.

Takođe, otkrivanjem darovitih učenika omogućava se individualni pristup, koji će omogućiti izradu adekvatnog plana učenja u skladu sa potrebama, osobinama i interesima darovitih učenika.

Ministarstvo prosvjete Crne Gore (2014) u Strategiji za razvoj i podršku darovitima ističe da je oblast rada škole „**Podrška koju škola pruža učenicima** ” u toku 2013. godine procijenjena kao veoma uspješna u 3,17% škola, uglavnom uspješna u 50,79%, uspješna u 36,51%, i zadovoljavajuća u 9,53% škola. Najslabije procijenjeni indikatori u okviru ove oblasti su: **Podrška nadarenim učenicima** (uspješno 55,88%, zadovoljavajuće 38,24% i ne zadovoljava 5,88%) i **Vannastavne aktivnosti** (uspješno 64,71%, zadovoljava 32,35% i ne zadovoljava 2,94%). Izvještaj o evaluacije rada škola ukazuje na sljedeće **pozitivne strane**:

- Podrška nadarenim učenicima realizuje se organizovanjem dodatne nastave iz više predmeta za koje je izrađen raspored časova. Održavaju se školska takmičenja, realizuju brojni projekti, i učestvuje se na takmičenjima i konkursima.

Izvještaj o evaluacije rada škola ukazuje na sljedeće **nedostatke** koje je potrebno unaprijediti:

- U određenom broju škola, dodatna nastava se poistovjećuje sa slobodnim aktivnostima i sekcijama, ili se realizuje kroz pripremu učenika za takmičenje. Ne vodi se evidencija o efektima dodatne nastave.
- Sadržaj plana rada sekcija je iz godine u godinu je isti i ne prati savremene trendove u nastavi. Vannastavne aktivnosti uglavnom se svode na obilježavanje određenih datuma, a uključen je mali broj učenika. O realizovanim aktivnostima ne vodi se evidencija.
- Većina škola ne posjeduju evidenciju o načinu i postupku dodjeljivanja pohvala i nagrada učenicima.

2.2.2. Prilagođavanje nastavnih programa

Rad sa darovitima podrazumijeva učenje izvan školskih klupa, rad sa mentorima i primjenu svih sredstava i sadržaja iz uže i šire društvene zajednice.

To se obezbjeđuje putem nastave koja sadrži analizu, sintezu, a ne samo pamćenje i memorisanje činjenica.

Shodno tome, razvojni zadaci darovitih učenika u nastavnim predmetima bi bili: pomoći im da racionalno i kreativno koriste svoja znanja, te ih upoznati sa iskustvima koja će ih učiniti humanijim i uspješnijim ljudskim bićima. Da bi se uspjeh postigao, rad bi trebao da se odvija na dva plana: **intelektualnom i afektivnom**. **Intelektualni** plan odnosi se na podsticanje razvoja sposobnosti logičkog i stvaralačkog mišljenja, dok je na **afektivnom** planu cilj razvijanje zdrave svijesti o sebi i pozitivan odnos prema drugima (Nešković, 2005).

Kada nastavnik ustanovi da u razredu ima darovito dijete ili djecu, veoma je važno da im pruža izazove u redovnoj nastavi, a ne samo u „dodatnoj” nastavi. Jasno je da to zahtijeva posebnu i dodatnu pripremu nastavnika, njegovu vještinu u primjeni i kombinovanju različitih metoda i tehnika učenja, što utiče na dinamiku nastave i prilagođava je potrebama i sposobnostima učenika. Nastavnik treba da utvrdi nivo predznanja i sposobnosti darovitog učenika za dalji napredak, a zatim da mu obezbijedi odgovarajuće materijale za rad i učenje, kao i da ga vodi i usmjerava u tom procesu. Nastavnik nužno postaje mentor, facilitator i savjetnik za učenje darovitom učeniku. Očigledno je da je potrebno transformisati sredinu za učenje ka većoj fleksibilnosti i individualnosti. U tu svrhu, nastavnici treba da primjenjuju raznovrsne metode i tehnike, problemsku i mentorsku nastavu, omoguće rad na istraživačkim projektima ali i iniciraju panel diskusije (Marković, 2020:14).

U radu sa darovitima, neizostavna karika je izrada **Individualnog obrazovnog plana** (IOP). Taj se plan definiše kao dokument čiji je cilj optimalni razvoj djeteta, njegovo napredovanje, osamostaljivanje u vršnjaškom kolektivu i ostvarivanje opštih i posebnih obrazovno-vaspitnih ishoda, odnosno zadovoljenje obrazovno-vaspitnih potreba učenika. Za učenike sa izuzetnim sposobnostima, škola donosi obogaćen i prilagođen IOP, koji predstavlja proširen i produbljen program nastave i učenja. Ovaj program se naziva **IOP 3**. Kada se u odeljenju nalazi učenik koji povemeno ili konstatno postiže iznadprosječne rezultate na određenom polju, nastavnik je dužan da (sam ili u saradnji sa stručnim timom) planira i preduzme mjere za prilagođavanje i obogaćivanje programa, kako bi učenik ostvario napredak u skladu sa svojom darovitošću. Situacije u kojima se pristupa izradi IOP-a 3 javljaju se kada učenik već postiže rezultate koji su značajno iznad

nivoa opštih i posebnih standarda, kao i kada se primjeti da učenici zbog svojih izuzetnih sposobnosti mogu postići rezultate iznad tih nivoa (Sekulić, 2023).

Identifikacija učenika za izradu IOP-a 3 može se izvršiti kroz nekoliko koraka, pri čemu su **osnovni** sledeći:

- **1.** Prikupljanje dokumentacije i pregled testiranja učenika za kojeg se pretpostavlja da je darovit;
- **2.** Sistematsko prikupljanje nastavničkih procena putem ček-lista, izrada sažetka nastavničkih ocjena i intepretacija podataka;
- **3.** Vršnjačke nominacije-sistematsko prikupljanje vršnjačkih procjena o tome ko su učenici izuzetnih sposobnosti u određenoj grupi;
- **4.** Intervjuisanje darovitog učenika i njegovih roditelja o načinu učenja, oblastima posebne kompetentnosti, vanškolskim aktivnostima i interesovanjima (Sekulić, 2023).

2.2.3. Individualizacija obrazovnog procesa

Individualizacija vaspitanja i obrazovanja darovitih učenika neophodan je uslov za optimalan razvoj njihove darovitosti, ali i ličnosti u cjelini. U vaspitanju i obrazovanju najčešće se primenjuju sledeći oblici individualizacije:

- 1. Homogeno grupisanje učenika** prema opštim sposobnostima (sistem odeljenja A,B, C); specijalna odeljenja (razredi); specijalne škole- prema specijalnim sposobnostima;
- 2. Djelimično homogeno grupisanje** (grupisanje unutar istog odeljenja; redovna odeljenja sa dopunskim oblicima homogenog grupisanja, pored, posle il uz redovan rad);
- 3. Redovna odeljenja sa obogaćenim programima za darovite;**
- 4. Školske akceleracije**(ubrzano napredovanje) (Đorđević, 1998).

Svaki od navedenih oblika ima određene prednosti, ali i nedostatke koji se moraju uzeti u obzir prilikom organizacije rada sa darovitim učenicima.

U školi, ali i u porodici, darovitima je neophodno obezbijediti povoljne materijalno-tehničke uslove za podsticanje darovitosti i kreativnosti. Darovitim učenicima treba da budu dostupni bogati i raznovrsni izvori saznanja (knjige, enciklopedije, udžbenici, priručnici) i obezbijeđeni pribori, alati, uređaji i prostor za istraživanje, provjeravanje, eksperimentisanje i druge stvaralačko-radne i intelektualne aktivnosti. Ovoj kategoriji učenika veoma pogoduje angažovanje u različitim oblicima dodatne nastave, slobodnih aktivnosti, sekcija i klubova u kojima mogu slobodno da biraju programe i aktivnosti u skladu sa svojim interesovanjima, tempom napredovanja i nivoom aspiracija. Učešće na takmičenjima, festivalima, izložbama i sličnim manifestacijama podsticajno djeluje na razvoj, iskazivanje i usavršavanje osobenih darovitosti učenika (Ilić i saradnici 2006:39-40).

2.2.4. Mentorstvo i dodatne aktivnosti za razvoj dara

Uloga nastavnika u mentorskom radu izrazito je važna jer nastavnik kreira obrazovnu sredinu u kojoj primjenjuje raznovrsne obrazovne metode i tehnike. Mentorski rad odvija se kroz **6 etapa**:

1. Priprema rada sa učenikom,
2. Stvaranje pozitivne sredine za učenje,
3. Razvijanje plana učenja i poučavanja,
4. Identifikacija ciljeva i aktivnosti učenja,
5. Sprovođenje učenja i nadgledanje procesa,
6. Evaluacija individualnih ishoda učenja

Ovakav pristup u radu sa darovitima je veoma uspješan i podsticajan iz više razloga. Neki od njih uključuju veću autonomiju, razvoj autetičnosti i metakognitivnih sposobnosti, dok je s druge strane koristan i za razvoj stvaralačkih i kreativnih potencijala kod nastavnika u ulozi mentora (Marković, 2020).

Mentorstvo predstavlja jednu od osnovnih komponenti u radu sa darovitima jer omogućava individualni pristup koji podstiče razvoj dara. Prije samog mentorstva, veoma je važno odabrati odgovarajućeg **mentora**.

Mentor treba da bude uspješan u polju koje je relevantno za darovitog učenika (npr. ako je učenik uspješan na polju umjetnosti, prirodno je da mentor bude učitelj likovne umjetnosti), te da ima iskustva u radu sa djecom kako bi razumio specifične potrebe darovitih.

Neki od koraka u mentorstvu koje je potrebno slijediti kako bi program bio uspješan su:

- postavljanje jasnog cilja(ili više njih),
- uzimanje u obzir očekivanja i ograničenja,
- fleksibilna i česta komunikacija i sastanci,
- kreiranje individualnog plana rada,
- praćenje napretka,
- pomoć i podrška kod razvoja socijalnih i emocionalnih vještina,
- redovna povratna informacija,
- podrška prilikom učešća na takmičenjima,
- razvoj samostalnosti,
- evaluacija.

Aktivnosti koje se mogu uspješno odraziti na razvoj dara darovitih učenika su:

- učešće na takmičenjima,
- pisanje i izlaganje projekata(o važnim temama, temama koje ih interesuju),
- članstvo u različitim radionicima i kursovima (mogu bit i onlajn),
- tehnološke aktivnosti,
- kreativne aktivnosti,
- sportke aktivnosti,
- učešće u društvenim organizacijama.

2.3.Saradnja sa roditeljima i stručnim saradnicima

Saradnja roditelja, nastavnika i stručnih saradnika ključna je za podršku darovitim učenicima, kako u akademskom, tako i u socijalnom i emocionalnom razvoju. Redovna i uspješna saradnja omogućava bolje razumijevanje potreba učenika i olakšava pravovremeno prepoznavanje i razvoj njihovih darova. Ključni aspekti ove saradnje uključuju: **razumijevanje potreba učenika** (zajednički rad nastavnika i stručnih saradnika pomaže u identifikaciji specifičnih obrazovnih i emocionalnih potreba darovitih učenika), **izrada individualnog plana** (stručni saradnici i nastavnici, zajedno sa roditeljima mogu prilagoditi sadržaje i aktivnosti kako bi se zadovoljile specifične potrebe učenika), **socijalna i emocionalna podrška** (redovna komunikacija između škole i roditelja osigurava da se pruži adekvatna podrška, što je važno za cjelokupni razvoj darovitih učenika).

Prema Ministarstvu prosvjete Crne Gore (2014), porodica igra ključnu ulogu u podsticanju darovitosti, uz **tri važna pitanja** koja treba razmotriti: **Prvo** pitanje odnosi se na porodičnu podršku cjelokupnom razvoju djeteta, **drugo** se odnosi na problem otkrivanja darovitosti, na određenom uzrastu i **treće** se odnosi na dalje usmjeravanje i podršku razvoja darovitosti. Roditelji, kroz saradnju sa školom, mogu doprinijeti optimalnom razvoju darovitih učenika pružajući potrebnu podršku, resurse i motivaciju, što zajedno sa školskim orkuženjem pomaže djetetu da napreduje na svim poljima.

2.3.1. Značaj partnerske saradnje između nastavnika, roditelja i drugih stručnjaka u podršci darovitih učenika

Prema Altaras-Dimitrijević i Tatić-Janevski (2016), proces identifikacije i podrške darovitim učenicima oslanja se na blisku saradnju između nastavnika i stručnih saradnika. U ovoj saradnji, stručni saradnici imaju ključnu ulogu u početnim fazama identifikacije darovitih učenika, dok nastavnici preuzimaju glavnu odgovornost u kasnijim fazama, poput planiranja individualizacije i sprovođenja Plana aktivnosti. Stručni saradnici su odgovorni za sistematsko prikupljanje podataka, izradu pedagoških profila učenika i pružanje podrške nastavnicima u procesu identifikacije.

Nastavnici, s druge strane, koriste ove informacije kako bi razvili odgovarajuće obrazovne planove i metode, prilagođene darovitim učenicima u svakodnevnom obrazovnom procesu.

Uloga porodice u podsticanju darovitosti je od izuzetnog značaja, a Barać (2019) naglašava da socijalni status i obrazovanje roditelja ne utiču direktno na rađanje darovite djece, ali mogu značajno uticati na stimulaciju njihovog razvoja. Istraživanja pokazuju da darovita djeca mogu doći iz bilo koje društvene klase, ali nepovoljni faktori, kao što su nedostatak intelektualnog i emocionalnog podsticaja, mogu inhibirati njihov razvoj. Kvalitet brige o djetetu, kako naglašava Barać, ključni je faktor za razvoj darovitosti. Roditelji, kao primarni uticaj na dijete, mogu rano prepoznati darovitost i kroz adekvatnu podršku pomoći djetetu da iskoristi svoje potencijale.

2.3.2. Kako uspostaviti efikasnu komunikaciju i saradnju sa roditeljima

Prema Jankoviću (2008), saradnja između škole i porodice je od suštinskog značaja za razvoj i obrazovanje djece, a ključni razlozi koji opravdavaju ovu potrebu su:

1. Dugotrajno prisustvo u životu djeteta- učenici provode značajan dio vremena u školi, a još više u porodici. Ova dva okruženja su ključni faktori u vaspitanju, s toga je njihova saradnja prirodna i neophodna;

2. Zakonska obaveza- saradnja između škole i porodice nije samo poželjna, već i zakonski regulisana. Roditelji su obavezni da učestvuju u savjetodavnim i upravnim organima škole, kao i da budu informisani o radu i odlukama škole;

3. Pomoć u vaspitnoj funkciji- škola i društvo pružaju podršku porodici u pripremi djeteta za školu, njegovoj adaptaciji i socijalizaciji, što je ključno za uspješan razvoj učenika.

Oblici saradnje mogu uključivati roditeljske sastanke, dopisivanje, telefonske kontakte, web-stranice, e-mail, kao i kućne posjete.

Uslovi uspješne saradnje uključuju:

- Obostranu i potpunu informisanost,
- Postojanje plana saradnje između škole i roditelja,
- Profesionalnu kompetentnost i metodičku obučenost učitelja,

- Razvijene komunikacione vještine.

Mogućnosti za unapređivanje saradnje su: profesionalna priprema učitelja; adekvatno programiranje i planiranje saradnje; potpuna obostrana informisanost; nastojati da roditelji više budu aktivni učesnici u vaspitno-obrazovnom procesu, a ne samo osobe kojima se nude savjeti, uputstva i sl; blagovremeni roditeljski sastanci; stvaranje atmosfere međusobnog razumijevanja i povjerenja; ujedinjeno i sinhronizovano djelovanje škole, porodice, lokalne ili šire sredine, mas-medija i drugih činilaca (Janković, 2008).

2.4. Izazovi u radu sa darovitim učenicima

U radu sa darovitim čestije se akcent stavlja na njihove iznadprosječne sposobnosti, a manje na njihove emocionalne i socijalne potrebe. Prilikom diferenciranog poučavanja nadarenih, u obzir se moraju uzeti vrijednosti, osjećanja, personalni razvoj i interpersonalni odnosi. Osim što nadareni pokazuju razlike u kognitivnim sposobnostima, oni također mogu pokazivati razlike i na emocionalnom i socijalnom aspektu. Mnogi nadareni učenici mogu imati neadekvatne odnose sa sredinom i vršnjacima, biti izolovani i tako stvoriti teškoće u socijalnom razvoju. Jasno je da navedeno može kasnije dovesti do problema sa samopouzdanjem i samoprocjenom, a to itekako utiče na njihovu kompetentnost. Stoga, u radu sa darovitim, osim zadovoljavanja njihovih kognitivnih potreba, neophodno je uzeti u obzir njihove socijalne i emocionalne potrebe (Bećirović, 2005).

Djeca sa izuzetnim sposobnostima mogu imati dodatne afektivne potrebe koje su proizašle iz njihove povećane sposobnosti da razmišljaju naprednije od svog uzrasta, specifičnih osobnosti i originalnih interesovanja koje nisu prisutna kod njihovih vršnjaka. Darovita djeca mogu da 'omanu' na svom polju iznadprosječnosti zbog prevelikih, nekad i nerealnih očekivanja okoline. Takođe, nije nelogično govoriti o povezanosti navedenog sa psihološkim i socioemocionalnim problemima koje nadareni mogu steći, i pored visokog nivoa kognitivnih sposobnosti. Dragojević i Letić-Lungulov (2023, prema Silverman 1987) navode neke socio-emocionalne probleme sa kojima se daroviti učenici suočavaju: odbijanje obavljanja rutinskih zadataka koji se ponavljaju, kritikovanje drugih koji se ne prilagođavaju, nedostatak empatije, teško prihvatanje kritike, pokušaj da se prikrije talenat kako bi se prilagodili prijateljima, neposlušnost. Studija autora Najharta i saradnika (Neihart et al., 2002) otkrila je da daroviti doživljavaju socio-emocionalne probleme kao što su: frustracija, razdražljivost, anksioznost, društveni pritisak, nedostatak motivacije, nizak nivo samopouzdanja, socijalno odbacivanje, niska emocionalna svijest, strah od neuspjeha, perfekcionizam, zastoja u društvenom prihvatanju i nedostatak izdržljivosti. Stoga, nastavnici i roditelji koji razumiju emocionalne i socijalne probleme darovitih trebalo bi da obezbijede sigurno okruženje u kojem će razvijati socijalne vještine i pomoći im da se nose sa teškim iskustvima.

Natprosječne sposobnosti su važan element darovitosti jer obezbeđuju kvalitetnije bavljenje određenim aktivnostima, ali nisu dovoljne da bi se darovitost iskazala u izuzetnim postignućima.

2.4.1. Socijalni i emocionalni izazovi darovitih učenika

Daroviti mogu iskazivati određene emocionalne osobine koje mogu biti prediktori mogućih problema. Neki od njih su: nagomilavanje nesvjesnih emocija, prevelika osjetljivost na osjećanja i očekivanja drugih, povišena samosvijest udružena sa osjećajem različitosti, idealizam i visoka očekivanja od sebe i drugih. Često nadareni imaju problem u vidu prepisivanja logike određenim emocijama, tačnije, smatraju da osjećaji treba da imaju određenu logiku, pa se ponekad mogu zbuniti činjenicom da oni, kao i svi ostali, mogu imati suprotne osjećaje koji ne odgovaraju situaciji. Mogu se susreti i s problemom samokritičnosti zato što njeguju osjetljivost na kritike zbog povećane potrebe za uspjehom i samopotvrđivanjem. To može biti blisko povezano i sa perfekcionizmom zbog visokih očekivanja koje postavljaju sami sebi. Nije rijetkost da nadareni imaju problem u interakciji sa vršnjacima zbog svog apstraktnog mišljenja i nestandardnih interesa, što često dovodi do toga da ih vršnjaci ne razumiju i teško prate (Skupnjak, 2019).

Dragojević i Letić-Lungulov (2023, prema Stojaković, 2000) navode da darovita djeca mogu biti intelektualno darovita, ali nesposobna za učenje. U tu grupu najčešće se ubrajaju djeca koja imaju problema sa čulom sluha, obradom informacija, čulom vida, teškoćama u koncentraciji i disleksijom. Ukoliko se ne otkriju na vrijeme, ova djeca mogu imati ozbiljna zaostajanja. Prema mišljenju istog autora, daroviti učenici će se i dalje boriti za svoje ciljeve samo kada osjećaju da imaju podršku roditelja i nastavnika, odnosno, kada oni imaju povjerenja u njihove sposobnosti, ideje i planove. Daroviti mogu ići čak i preko granica svojih mogućnosti da bi postigli nešto za njih važno, a zadatak nastavnika i roditelja nije da zaštite djecu od neuspjeha, već da im omoguće da bolje upoznaju sebe i da postave svoje ciljeve i standarde kojima teže.

2.5.Primjeri dobre prakse

U ovom dijelu rada osvrnućemo se na uspješne primjere škola koje pružaju adekvatnu podršku darovitim učenicima, omogućavajući im da razvijaju svoj dar i dosegnu puni potencijal. Ovi primjeri svakako treba da posluže kao inspiracija, nadahnuće i cilj kojem treba težiti.

2.5.1. Studije slučaja i primjeri škola koje uspješno podržavaju darovite učenike

Kao prvi primjer navodimo “**Davidson Akademiju (Davidson Academy)**”¹, javnu školu za darovite učenike u SAD-u, koja nudi prilagođene obrazovne programe. **Ključne strategije** ove škole uključuju: **individualizacija nastave** (učenici napreduju vlastitim tempom); **napredni kursevi** (škola nudi kurseve u različitim oblastima); **podrška i savjetovalište** (učenici imaju savjetodavnu podršku za emocionalne, socijalne i druge izazove).

Druga na listi je “**Škola za Talentovane i nadarene (TAG)**”² u SAD-u, koja nudi napredne akademske programe, širok spektar aktivnosti, kao i podršku u daljem karijernom razvoju.

Treća je **Gimnazija za visoko darovite (Gymnasium für Hochbegabte)**³ u Njemačkoj, koja je specijalizovana za nadarene učenike i nudi bogat program za razvoj njihovih potencijala.

Istraživanjem različitih djelova svijeta nailazimo na primjere škola specijalno izgrađenih za darovite, ali i onih koji nude bogate programe prilagođene njihovim potrebama, uključujući širok spektar školskih i vannastavnih aktivnosti, stvarajući dobro okruženje za razvoj darovitih učenika. Zajednički elementi ovih škola su: napredni obrazovni programi,

¹Preuzeto sa: <https://www.davidsonacademy.unr.edu/>

²Preuzeto sa: <https://www.dallasisd.org/>

³Preuzeto sa: <https://www.lgh-gmuend.de/>

specijalizovani kursevi, mentorska podrška, mogućnost učestvovanja na međunarodnim takmičenjima i slično. Navedeno predstavlja odličan primjer koji treba slijediti.

Đelević i saradnici (2021) navode primjere programa i servisa za darovite učenike u Crnoj Gori, među kojima su:

ELTAM-Udruženje nastavnika engleskog jezika Crne Gore (English Language Teachers' Association of Montenegro); dvogodišnji besplatni program učenja engleskog jezika za talentovane učenike, usmjeren na razvoj kreativnost, timskog rada, liderskih vještina učenika i usavršavanje komunikacije na engleskom jeziku, uz upoznavanje se sa američkom kulturom i vrijednostima.

CCC-Edukacija SAD Klub za talentovane (Education USA Competitive College Club); program koji pomaže najboljim učenicima da se pripreme za prijem na američke univerzitete, realizovan širom svijeta.

OMSA-Organizacija građana Crne Gore koji studiraju u inostranstvu (Organisation of Montenegrins Studying Abroad), poznata kao "mreža mozgova", čiji je cilj povezivanje uspješnih studenata u inostranstvu sa talentovanim učenicima u Crnoj Gori, kako bi im se pružila podrška za dalji razvoj.

2.5.2. Inovativni pristupi u obrazovanju darovitih

Darovitim učenicima ne odgovaraju tradicionalne metode i oblici poučavanja (memorisanje, reprodukovanje, autoritarni odnosi itd.). Takav rad sputava njihov razvoj i ispoljavanje darovitosti jer ne omogućava individualizaciju rada. Istraživanja pokazuju da im najviše odgovaraju oblici učenja kao što su: učenje putem istraživanja, rešavanje problema i otkrivanja, posebni programi u okviru dodatne nastave, korišćenje elektronskih uređaja itd. Neophodno je obezbijediti pedagoško-psihološke uslove za podsticanje razvoja darovitosti, kao i podršku nastavnika (Ilić i saradnici, 2006).

Nekoliko primjera inovativnih pristupa su:

1.Projektno učenje-Analiza porijekla i razvoja projektne nastave, prema nekim njemačkim historičarima obrazovanja, vezuje se za projekatnu metodu filozofa Džona Djuia, najistaknutijeg predstavnika pragmatizma u američkom obrazovanju. Jedna od osnovnih karakteristika projektnog učenja jeste olakšavanje ovladavanja vještinama potrebnim u 21.vijeku, koje uključuju kritičko mišljenje, istraživačke aktivnosti, razvoj kreativnosti i inovativnosti, te vještine komunikacije i saradnje. Okakav vid nastave usmjeren je na učenika, saradnju između učenika, kao i saradnju učenika i učitelja. Fokusira se na istraživanje problema iz njihovog orkuženja i omogućava povezivanje sadržaja različitih predmeta, pa se interdiscipliniranost ističe kao jedna od osnovnih karakteristika ovog načina rada (Knežević i saradnici 2021).

2.Primjena multimedija- Korišćenje multimedija u nastavi ima značajan učinak, kako na sam proces nastave i učenja, tako i na učenike i nastavnike. Okruženje za učenje je ključno, a digitalna tehnologija omogućava njegovu prilagodbu potrebama učenika. Nastavni sadržaji mogu se prezentovati na različite načine, uključujući video, animaciju i tekst. Multimedija upotpunjuje prezentovanje sadržaja; video zapisi i animacije mogu biti odlična sredstva za uvođenje učenika u teme koje će obrađivati. Multimedijalni materijali pružaju učenicima mogućnost da ih ponovo pogledaju kod kuće i promišljaju o određenim problemima. Nastavnici mogu samostalno kreirati video zapise koji će činiti osnovu nastavnog sadržaja ili dopunu štampanom udžbeniku (Krstić, 2021).

3.Obrnuta učionica (eng. flipped classroom)- Obrnuta učionica predstavlja model nastave koji mijenja uobičajne školske i vannastavne aktivnosti. U ovom pristupu kombinuju se učenje kod kuće, koje je zasnovano na video i digitalnim tehnologijama, i interaktivne grupne aktivnosti u učionici. Novi nastavni sadržaji se obrađuju primjenom savremenih tehnologija, a učenici ih uče samostalno koristeći različite materijale (internet sajtovi, video-lekcije, animacije, fotografije) koje je pripremio nastavnik. S druge strane, učionica postaje prostor za dublju interakciju, gdje se fokus stavlja na razmjenu mišljenja, rješavanje problemskih zadataka i zajedničkom učenju (Milovanović i saradnici, 2022).

3. Metodološki okvir istraživanja

3.1. Problem istraživanja

Škola (psiholozi, pedagozi, nastavnici) mora najprije prepoznati darovitog učenika kako bi mogla omogućiti adekvatnu osnovu i prostor za razvijanje njegovog talenta i darovitosti. Škola igra ključnu ulogu u podsticanju darovitosti, a to ostvaruje na više načina koji će biti opisani u ovom radu. To su: obogaćeni programi, mentorstvo, diferencirana nastava, individualizacija plana učenja, inovacija i napredak, saradnja i podrška s roditeljima i nastavnicima, te stvaranje podsticajnog okruženja.

Problem istraživanja obuhvata obimnost ponuđenih programa za razvoj i podsticanje darovitih, dostupnost mentorstva, stepen prilagođenosti nastavnog plana i programa darovitima, postojanje materijalno-tehničkih uslova za podsticanje darovitosti, kao i stepen saradnje stručnih saradnika, nastavnika i roditelja u tom procesu.

3.2. Predmet istraživanja

Predmet našeg istraživanja je značaj i uloga škole u procesu podsticanja darovitih učenika.

Škola igra ključnu ulogu u podsticanju darovitih učenika. Ukoliko škola, odnosno zaposleni u njoj, pristupi darovitima učenicima na adekvatan način, daroviti mogu iskoristiti svoje pune potencijale.

3.3. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste da se utvrdi značaj škole u podsticanju darovitosti, te kako i na koji način (što će biti konkretizovano kroz zadatke) škola može imati uticaj;

Zadaci koji proizlaze iz ovog cilja i kojima se on konkretizuje su:

- Utvrditi obim ponuđenih programa za razvoj i podsticanje darovitih učenika;
- Utvrditi dostupnost mentorstva kao vida podrške i podsticanja darovitih;
- Utvrditi prilagođenost nastavnog plana i programa za darovite;

- Utvrditi postojanje materijalno-tehničkih uslova za podsticaj darovitih;
- Utvrditi stepen saradnje i podrške stručnih saradnika, nastavnika i roditelja u podsticanju darovitih.

3.4. Hipoteze istraživanja

U skladu sa postavljenim ciljem i zadacima istraživanja, formulišu se sljedeće hipoteze:

Glavna hipoteza:

Pretpostavlja se da škola ima veliki značaj u podsticanju darovitosti kroz specifične programe, prilagođene nastavne metode, stručnu podršku i odgovarajuća tehnička sredstva te da su ovi načini podsticanja uspješni u razvoju potencijala darovitih učenika;

Kako bi se glavna hipoteza razradila, konkretizuje se na sljedeće **pomoćne hipoteze**:

H1: Pretpostavlja se da škola ima bogat obim ponuđenih programa za podsticanje darovitih učenika;

H2: Pretpostavlja se da škola nudi mentorstvo kao vid podrške i podsticanja darovitih;

H3: Pretpostavlja se da nastavnici prilagođavaju nastavni plan i program darovitima;

H4: Pretpostavlja se da škola posjeduje odgovarajuće materijalno-tehničke uslove za podsticanje darovitih;

H5: Pretpostavlja se da postoji visok stepen saradnje i podrške između stručnih saradnika, roditelja i nastavnika u podsticanju darovitih.

3.5. Varijable istraživanja

S obzirom na postavljeni cilj i zadatke istraživanja identifikovane su sljedeće varijable:

Nezavisne varijable:

- Radni staž
- Obrazovni nivo

- Pol

Zavisne varijable:

- Efikasnost identifikacije darovitih
- Profesionalni razvoj i edukacija
- Saradnja sa roditeljima

3.6.Značaj i karakter istraživanja

Ovo istraživanje pripada grupi primijenjenih ili operativnih istraživanja. Istraživanje će se provesti na relativno malom uzorku, te se klasifikuje kao mikro istraživanje. Zbog vremena koje je predviđeno za naučno-istraživački proces, pripada transverzalnom istraživanju. Praktičan značaj ovog rada ogleda se u mogućnosti primjene rezultata kao smjernica za buduće istraživačke projekte i radove.

3.7.Paradigme u istraživanju

U ovom istraživanju korist ćemo sljedeće metodološke pristupe:

-racionalno-deduktivni;

-empirijsko-induktivni;

-matematičko-statistički.

Racionalno-deduktivni pristup dominira u teorijskom dijelu istraživanja, kada se iz različite literature, odnosno stručnih i naučnih reference izdvajaju najvažniji dijelovi vezani za problem ovog istraživanja. U metodološkom dijelu istraživanja dominira empirijsko-induktivni pristup koji se odnosi na izbor najboljih metoda, tehnika i instrumenata istraživanja, kao i neposredne primjene istih u istraživanju.

U posljednjoj fazi istraživanja, odnosno pri statističkoj obradi rezultata i zaključivanja, dominira matematičko-statistički pristup.

3.8. Metode i tehnike istraživanja

U istraživanju su priminjene: metoda teorijske analize i deskriptivna metoda.

Metoda teorijske analize korišena je u početnom dijelu rada, odnosno teorijskom pristupu temi. Tehnika koju koristi metoda teorijske analize je tehnika analize sadržaja, pri čemu smo koristili sekundarne i tercijalne izvore.

Deskriptivna metoda korišćena je u istraživačkom dijelu rada, a u okviru nje kao tehniku koristili smo tehniku anketiranja. Tehnika anketiranja kao instrument koristi **anketni upitnik**. Anketni upitnik napravili smo sa određenim pitanjima koji pokrivaju svaku hipotezu istraživanja, i koje se odnose na samu temu rada.

3.9. Populacija i uzorak istraživanja

Osnovni naučno-istraživački **skup**, odnosno **populaciju** iz koje se biraju statističke jedinice za uzorak istraživanja, čine učitelji i stručni saradnici osnovnih škola iz gradova Podgorice, Tivta i Kotora.

Uzorak istraživanja čine odabrane osnovne škole, a za te potrebe smo odabrali jednu privatnu i jednu državnu osnovnu školu u Tivtu, tri državne osnovne škole u Podgorici i jednu državnu školu u Kotoru.

Za navedeni uzorak smo se odlučili zbog materijalno-tehničkih, vremenskih i prostornih ograničenja

Tabela 1: Naučno-istraživački uzorak na teritoriji Tivta

Redni br.	Škola	Učitelji	Saradnici	M	Ž	Ukupno
1	OŠ “ Drago Milović”	10	1	/	11	11
3	Privatna škola “ KSI”	10	2	4	8	12

Tabela 2: Naučno-istraživački uzorak na teritoriji Podorice

Redni br.	Škola	Učitelji	Saradnici	M	Ž	Ukupno
1	OŠ “Milorad Musa Burzan”	20	2	4	18	22
2	OŠ “Vuk Karadžić”	10	2	1	11	12
3	OŠ “18. oktobar”	10	2	1	11	12
4	OŠ “Branko Božović”	15	1	1	15	16

Tabela 3: Naučno-istraživački uzorak na teritoriji Kotora

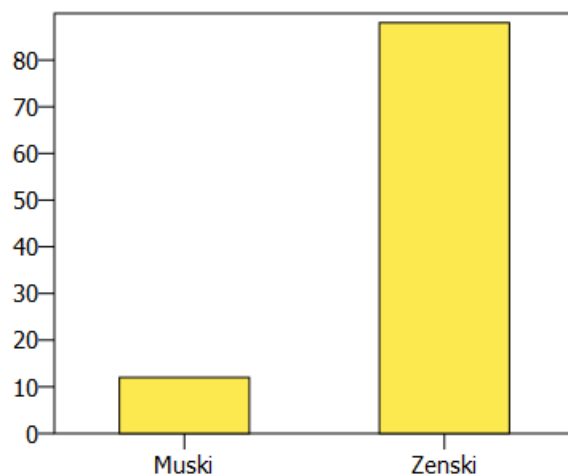
Redni br.	Škola	Učitelji	Saradnici	M	Ž	Ukupno
1	OŠ “Njegoš”	13	2	/	13	15

Učitelji: 88

Saradnici: 12

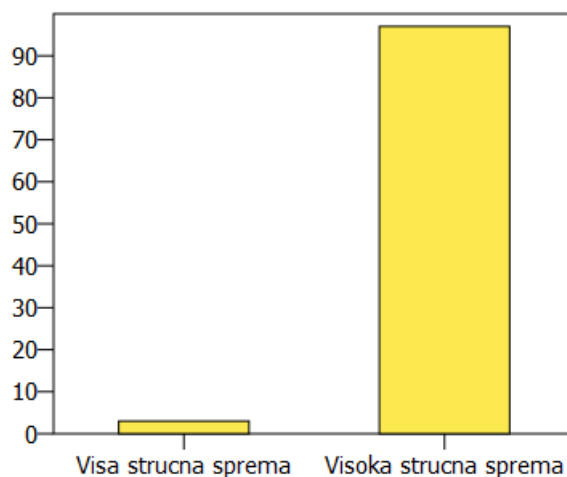
Ukupan broj ispitanika je: 100

3.10. Obrada rezultata istraživanja

Grafik 1: Grafički prikaz distribucije pola među ispitanicima

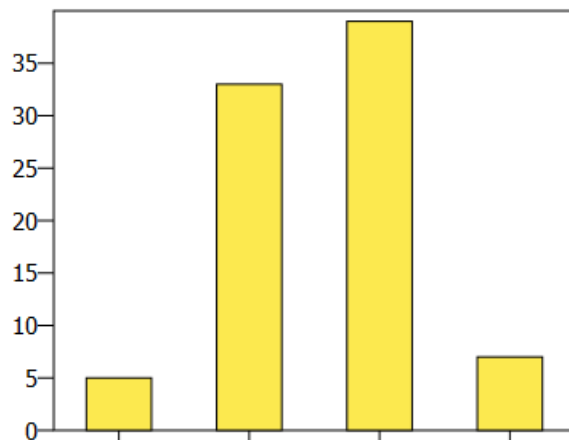
Dakle, ukupan broj ispitanika koji su muškog pola je 12 (12% od ukupnog broja ispitanika), dok je broj ispitanika ženskog pola 88 (88% od ukupnog broja ispitanika).

Grafik 2: Grafički prikaz distribucije stepena stručne spreme među ispitanicima

U uzorku koji je učestvovao u istraživanju nema ispitanika čiji je poslednji završeni nivo obrazovanja na nivou srednje stručne spreme.

Postoje tri ispitaniki čiji je poslednji završeni nivo obrazovanja na nivou više stručne spreme. Najveći broj ispitanika (97 - 97%) je na nivou visoke stručne spreme.

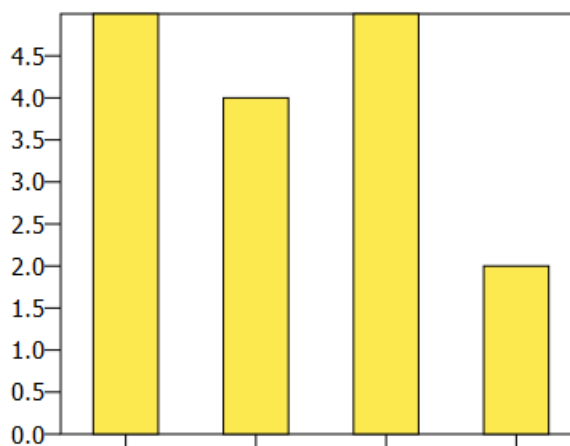
Grafik 3: Grafički prikaz distribucije radnog iskustva učitelja

Prvi stubić: broj ispitanika čije je radno iskustvo na poziciji učitelja manje od pet godina. Broj ovih ispitanika je 5 (6% od ukupnog broja učitelja).

Drugi stubić: broj ispitanika čije je radno iskustvo na poziciji učitelja između pet i deset godina. Broj ovih ispitanika je 33 (39.3% od ukupnog broja učitelja).

Treći stubić: broj ispitanika čije je radno iskustvo na poziciji učitelja manje između jedanaest i dvadeset godina. Broj ovih ispitanika je 39 (46.4% od ukupnog broja učitelja).

Četvrti stubić: broj ispitanika čije je radno iskustvo na poziciji učitelja veće od dvadeset godina. Broj ovih ispitanika je 7 (8.3% od ukupnog broja učitelja).

Grafik 4: Grafički prikaz distribucije radnog iskustva stručnih saradnika

Prvi stubić: broj ispitanika čije je radno iskustvo na poziciji stručnog saradnika manje od pet godina. Broj ovih ispitanika je 5 (31.3% od ukupnog broja stručnih saradnika).

Drugi stubić: broj ispitanika čije je radno iskustvo na poziciji stručnog saradnika između pet i deset godina. Broj ovih ispitanika je 33 (25.0% od ukupnog broja stručnih saradnika).

Treći stubić: broj ispitanika čije je radno iskustvo na poziciji stručnog saradnika manje između jedanaest i dvadeset godina. Broj ovih ispitanika je 39 (31.3% od ukupnog broja stručnih saradnika).

Četvrti stubić: broj ispitanika čije je radno iskustvo na poziciji stručnog saradnika veće od dvadeset godina. Broj ovih ispitanika je 7 (12.5% od ukupnog broja stručnih saradnika).

Prilikom obrade podataka i testiranja svake navedene hipoteze tj. prilikom određivanja chi kvadrata podrazumijevali smo da su očekivane frekvencije ravnomjerno raspoređene po svim kategorijama (svaki ishod je jednako vjerovatan). Dakle, chi kvadrat test je vrijednost koja pokazuje kolika je razlika između posmatranih (empirijskih) i očekivanih frekvencija. Veća vrijednost chi kvadrata znači veće odstupanje između posmatranih i očekivanih frekvencija.

3.10.1. Obim ponuđenih programa

Pitanja iz anketnog upitnika koja su služila obradi prve hipoteze su pod rednim brojevima 1., 2., i 3. Odnosno: 1.Da li vaša škola nudi napredne ili dodatne programe za darovite učenike? 2.Ukoliko je na prethodnom pitanju odgovor bio potvrđan molimo vas navedite koji se to program nude u vašoj školi. 3.Da li vaša škola omogućava darovitima učestvovanje u nacionalnim ili međunarodnim takmičenjima (shodno njihovom talentu;umjetnost, matematika, jezici,..) kako bi usavršili svoj talenat i njegovali takmičarski duh?

Podaci su obrađeni uz pomoć softvera SPSS IBM. Analiza koja je korišćena pri obradi prve hipoteze (prvo i treće pitanje) pripada deskriptivnoj statistici, određivanje frekvencija i učestalosti odgovora. Dok je drugo pitanje obrađeno bez programa jer je otvorenog tipa te odgovori mogu varirati kod svakog ispitanika ponaosob.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Da	74	74.0%
Ne	26	26.0%

Tabela 4: Da li vaša škola nudi napredne ili dodatne programe za darovite učenike

Test statistika	
	Pitanje 1
Hi-kvadrat	23.04
Stepeni slobode	1
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 5: Statistički prikaz tabele 4

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

74 ispitanika su navela da škola u kojoj rade nudi napredne ili dodatne programe za darovite učenike, dok je 26 ispitanika navelo da škola ne nudi napredne ili dodatne programe za darovite učenike.

Kada je u pitanju drugo pitanje istraživanje je pokazalo da škole koje nude dodatne programe za darovite učenike pružaju raznolike vidove podrške, uključujući individualizovan pristup, proširene nastavne planove, kao i sekcije i vanškolske aktivnosti. Na pitanje o specifičnim programima, ispitanici su naveli da škola organizuje „*dodatni rad prema njihovim (učeničkim) sklonostima, sposobnostima i interesovanjima*“ te da se učenici angažuju kroz „*takmičenja na nacionalnom i međunarodnom nivou.*“ Takođe, jedan od čestih odgovora bio je da škola nudi „*različite vrste podrške, individualan rad, veće mogućnosti i proširen program.*“

Neki od konkretnih programa uključuju *sekcije* iz različitih oblasti, kao što su jezici, fizika, hemija, i biologija, a učenici se često uključuju u klubove poput „*kluba mladih naučnika*“ i „*muzičkih radionica na engleskom jeziku.*“ Učesnici istraživanja su istakli da njihova škola pruža podršku darovitim učenicima kroz „*poseban način rada sa darovitim učenicima, dodatnu nastavu i savjetovanja,*“ čime se obezbeđuje prilagođen pristup učenicima koji su nadareni. Kroz sekcije, vannastavne aktivnosti i takmičenja, učenicima se omogućava da razvijaju svoje talente i interesovanja.

Takođe, „*individualni i grupni rad*“ i „*programi podrške darovitim učenicima koji su prilagođeni njihovim potrebama*“ predstavljaju značajan dio ovih programa. Pojedini ispitanici su naveli i uključivanje u različite sekcije poput horske, recitatorske, folklorne i plesne, dok su drugi istakli proširene programe i mentorstvo kao ključne aspekte podrške.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Omogućava	88	88.0%
Ne omogućava	12	12.0%

Tabela 6: Da li vaša škola omogućava darovitim učesnicima učešće u nacionalnim ili međunarodnim takmičenjima (shodno njihovom talentu; umjetnost, matematika, jezici,...) kako bi usavršili svoj talenat i njegovali takmičarski duh

Test statistika	
	Pitanje 3
Hi-kvadrat	57.76
Stepeni slobode	1
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 7: Statistički prikaz tabele 6

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

88 ispitanika su navela da škola u kojoj rade nudi omogućava darovitima učestvovanje u nacionalnim ili međunarodnim takmičenjima (shodno njivom talentu;umjetnost, matematika, jezici,..) kako bi usavršili svoj talenat i njegovali takmičarski duh, dok je 12 ispitanika navelo da škola ne omogućava učestvovanje na ovim takmičenjima za darovite učenike.

Na osnovu dobijenih podataka, da više od polovine (74.0%) ispitanika navode da škola u kojoj rade nudi napredne ili dodatne programe za darovite učenike i da više od polovine ispitanika (88.0%) navode da škola u kojoj rade nudi omogućava darovitima učestvovanje u nacionalnim ili međunarodnim takmičenjima (shodno njivom talentu;umjetnost, matematika, jezici,..) kako bi usavršili svoj talenat i njegovali takmičarski duh, možemo zaključiti da škole koje su dio uzorka imaju bogat obim ponuđenih programa za podsticanje darovitih učenika. Ovim je prva hipoteza **potvrđena**.

3.10.2. Ponude mentorstva

Pitanja iz anketnog upitnika koja su služila obradi druge hipoteze su pod rednim brojevima 4., 5. i 6. Odnosno: 4.Da li vaša škola nudi mentorstvo kao vid podrške i podsticanja darovitih učenika? 5.Ukoliko vaša škola nudi mentorstvo kako ono funkcioniše (ko je mentor, da li se obavlja individualno ili grupno i sl.)? 6.Smatrate li da navedeni mentorski program/i pružaju darovitima dovoljno individualnosti i podrške koja im omogućuje da doprinose svojim interesima i ciljevima?

Podaci su takođe obrađeni uz pomoć softvera SPSS IBM. Analiza koja je korišćena pri obradi druge hipoteze (četvrto i šesto pitanje) pripada deskriptivnoj statistici, određivanje frekvencija i učestalosti odgovora. Dok je peto pitanje obrađeno bez programa jer je otvorenog tipa te odgovori mogu varirati kod svakog ispitanika ponaosob.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Da	73	73.0%
Ne	27	27.0%

Tabela 8: Da li vaša škola nudi mentorstvo kao vid podrške i podsticanja darovitih učenika

Test statistika	
	Pitanje 4
Hi-kvadrat	21.16
Stepeni slobode	1
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 9: Statistički prikaz tabele 8

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

73 ispitanika su navela da škola u kojoj rade nudi mentorstvo kao vid podrške i podsticanja darovitih učenika, dok je 27 ispitanika navelo da škola ne nudi mentorstvo kao vid podrške i podsticanja darovitih učenika.

Ispitivanje odgovora na četvrto i peto pitanje je pokazalo da većina škola nudi mentorstvo kao vid podrške darovitim učenicima, a ono se sprovodi na različite načine u zavisnosti od potreba učenika i resursa škole. Mentori su uglavnom predmetni nastavnici, često oni sa najviše iskustva i stručnosti u određenoj oblasti. Prema odgovorima ispitanika, mentorstvo se najčešće obavlja individualno, ali može biti i grupno, u zavisnosti od ciljeva i broja darovitih učenika.

Jedan ispitanik navodi da se mentorstvo obavlja „*individualno i grupno, zavisno od cilja*“, dok drugi ističe da „*mentor je nastavnik predmeta kojem je učenik naklonjen i za koji je učenik nadaren*“.

Individualno mentorstvo je dominantan oblik podrške, pri čemu mentori rade jedan-na-jedan sa darovitim učenicima, pripremajući ih za takmičenja, manifestacije i druge izazove. Ispitanici su istakli da „*mentorstvo vode nastavnici sa iskustvom u toj oblasti*“ i da „*mentori su najstariji nastavnici ili oni koji su prilagođeni vođenju te vrste nastave*“. U nekim školama, mentorstvo se uglavnom odvija grupno, ali je moguće i individualno, zavisno od specifičnih potreba učenika.

Jedan od ključnih faktora u uspješnom mentorstvu je posvećenost i iskustvo mentora. Ispitanici često naglašavaju da su mentori „*nastavnici sa najviše iskustva, inovativni i posvećeni*“, a jedan od odgovora ukazuje da „*nastavnici sa velikim radnim iskustvom, najinovativniji i najposvećeniji nastavnici*“ preuzimaju ulogu mentora. Dakle, mentorstvo pruža fleksibilnu i prilagođenu podršku darovitim učenicima, obavljajući se kroz individualan rad, a u određenim slučajevima i grupno, kako bi se odgovorilo na njihove specifične potrebe i potencijale.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Smatram	43	58.9.%
Djelimično smatram	29	39.7%
Ne smatram	1	1.4%

Tabela 10: Smatrate li da navedeni mentorski program/i pružaju darovitima dovoljno individualnosti i podrške koja im omogućuje da doprinose svojim interesima i ciljevima

Test statistika	
	Pitanje 6
Hi-kvadrat	37.59
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 11: Statistički prikaz tabele 10

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

Od ukupno 73 ispitanika koji su naveli da škola u kojoj rade nudi mentorstvo nadarenim učenicima, njih 43 (58.9%) je navelo da smatraju da navedeni mentorski program pruža dovoljno individualnosti i podrške koja učenicima omogućuje da doprinose svojim interesima i ciljevima. Broj ispitanika koji se djelimično slažu sa ovo tvrdnjom (djelimično smatraju) je 29 (39.7%), dok samo 1 ispitanik (1.4%) ne smatra da navedeni mentorski program pruža dovoljno individualnosti i podrške koja učenicima omogućuje da doprinose svojim interesima i ciljevima.

Na osnovu dobijenih podataka da više od polovine ispitanika (73%) navodi da škola u kojoj rade pruža nadarenim učenicima mentorstvo, zaključujemo da je druga hipoteza **potvrđena**.

3.10.3. Prilagođenost nastavnog plana i programa

Pitanja iz anketnog upitnika koja su služila obradi treće hipoteze su pod rednim brojevima 7., 8. i 9. Odnosno: 7. Da li smatrate da je nastavni plan i program fleksibilan i prilagodljiv darovitima? 8. Da li Vaša škola koristi individualni obrazovni plan (IOP) u radu sa darovitima? 9. Da li se aktivno koriste individualni ili fleksibilni nastavni plani rada sa darovitim učenicima kako bi se omogućilo napredovanje darovitih iznad okvira tradicionalnog plana i programa rada?

Podaci su takođe obrađeni uz pomoć softvera SPSS IBM. Analiza koja je korišćena pri obradi treće hipoteze (sva tri pitanja) pripada deskriptivnoj statistici, određivanje frekvencija i učestalosti odgovora.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
U potpunosti je fleksibilan	17	17.0%
Djelimično je fleksibilan	66	66.0%
Nije fleksibilan	17	17.0%

Tabela 12: Da li smatrate da je nastavni plan i program fleksibilan i prilagodljiv darovitima

Test statistika	
	Pitanje 7
Hi-kvadrat	48.02
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 13: Statistički prikaz tabele 12

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

Na osnovu tabele 8. možemo vidjeti da 17% ispitanika smatra da je plan i program u potpunosti fleksibilan i prilagodljiv darovitima. Ispitanici koji smatraju da je ovaj plan djelimično fleksibilan čine 66% od ukupnog broja ispitanika. Sa druge strane 17% ispitanika smatra da plan i program nije fleksibilan i prilagodljiv darovitim učenicima.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Da	46	46.0%
Ne	24	24.0%
Ne, ali je planirano u budućnosti	30	30.0%

Tabela 14: Da li Vaša škola koristi individualni obrazovni plan (IOP) u radu sa darovitima

Test statistika	
	Pitanje 8
Hi-kvadrat	7.76
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.021

Tabela 15: Statistički prikaz tabele 14

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama. Razlika između frekvencija kod osmog pitanja je manja u odnosu na prethodna pitanja, ali je još uvijek statistički značajna.

Kada je u pitanju korišćenje individualnog obrazovnog plana (IOP) u radu sa darovitima, 46% ispitanika navodi da škola u kojoj rade već koristi ovaj plan. 24% ispitanika navodi da škola u kojoj rade ne koristi ovaj plan. Dok 30% navodi da ga ne koriste trenutno, ali da planiraju u budućnosti.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Aktivno se koristi	31	31.0%
Ponekad se koristi	56	56.0%
Ne koristi se	13	13.0%

Tabela 16: Da li se aktivno koristiti individualni ili fleksibilni nastavni plan rada sa darovitim učenicima kako bi se omogućilo napredovanje darovitih iznad okvira tradicionalnog plana i programa rada

Test statistika	
	Pitanje 9
Hi-kvadrat	27.98
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 17: Statistički prikaz tabele 16

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

Na pitanje da li se aktivno koristiti individualni ili fleksibilni nastavni plan rada sa darovitim učenicima kako bi se omogućilo napredovanje darovitih iznad okvira tradicionalnog plana i programa rada 31% ispitanika je odgovorilo da se aktivno koristi, 56% ispitanika da se ponekad koristi i 13% ispitanika da se ne koristi.

Na osnovu rezultata, hipoteza da učitelji prilagođavaju nastavni plan i program darovitim učenicima **djelimično je potvrđena**. Iako postoji značajan napredak u prilagođavanju nastave darovitim učenicima, rezultati sugerišu da hipoteza nije u potpunosti potvrđena. Učiteljii često prilagođavaju plan i program, ali to ne čine svi dosljedno ili u punoj mjeri, što znači da prilagodljivost nastavnog plana i dalje varira u zavisnosti od škole i učitelja.

3.10.4. Posjedovanje odgovarajućih materijalno-tehničkih uslova

Pitanja iz anketnog upitnika koja su služila obradi treće hipoteze su pod rednim brojevima 10., 11. i 12. Odnosno: 10. Koliko je vaša škola opremljena specijalizovanim sredstvima i opremom za rad sa darovitim učenicima? 11. Da li su tehnički resursi (npr. kompjuteri, laboratorijski resursi, multimedijalna oprema) dostupni darovitim i u skladu sa njihovim potrebama? 12. Da li smatrate da škola posjeduje dovoljno prostora, opreme i sredstava za organizaciju kreativnih radionica, eksperimentalnih vježbi i slično, koje doprinose tome da daroviti stiču i praktično znanje i budu u ulozi istraživača?

Podaci su obrađeni uz pomoć softvera SPSS IBM. Analiza koja je korišćena pri obradi četvrte hipoteze (sva tri pitanja) pripada deskriptivnoj statistici, određivanje frekvencija i učestalosti odgovora.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Potpuno je opremljena	18	18.0%
Djelimično je opremljena	80	80.0%
Neopremljena je	2	2.0%

Tabela 18. Koliko je vaša škola opremljena specijalizovanim sredstvima i opremom za rad sa darovitim učenicima

Test statistika	
	Pitanje 10
Hi-kvadrat	101.84
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 19: Statistički prikaz tabele 18

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

Što se tiče opremljenosti škole specijalizovanim sredstvima i opremom za rad sa darovitim učenicima 18% ispitanika je je karakterišu kao potpunu, 80% ispitanika kao djelimičnu a 2% ispitanika navode da je škola neopremljena.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Potpuno su dostupni	29	29.0%
Djelimično su dostupni	68	68.0%
Nedostupni su	3	3.0%

Tabela 20: 11. Da li su tenički resursi(npr. kompjuteri, labaratorski resursi, multimedijalna oprema) dostupni darovitima i u skladu sa njihovim potrebama

Test statistika	
	Pitanje 11
Hi-kvadrat	64.22
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 21: Statistički prikaz tabele 20

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

Na 11. pitanje o dostupnosti tehničkih resursa u školama je 29% ispitanika izjavilo sa su resursi potpuno dostupni, 68% ispitanika da su djelimično dostupni, dok je 3% ispitanika izjavilo da su nedostupni darovitim učenicima.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Posjeduje	26	26.0%
Djelimično posjeduje	72	72.0%
Ne posjeduje	2	2.0%

Tabela 22: Da li smatrate da škola posjeduje dovoljno prostora, opreme i sredstava za organizaciju kreativnih radionica, eksperimentalnih vježbi i slično, koje doprinose tome da daroviti stiču i praktično znanje i budu u ulozi istraživača

Test statistika	
	Pitanje 12
Hi-kvadrat	75.92
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 23: Statistički prikaz tabele 22

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

26% ispitanika navodi da škola posjeduje dovoljno prostora, opreme i sredstava za organizaciju kreativnih radionica, eksperimentalnih vježbi i slično, koje doprinose tome da daroviti stiču i praktično znanje i budu u ulozi istraživača, 72% ispitanika navodi da škola djelimično posjeduje ove resurse, dok 2% ispitanika navode da ih škola ne posjeduje.

Na osnovu rezultata istraživanja, hipoteza da škola poseduje odgovarajuće materijalno-tehničke uslove za podsticanje darovitih učenika **nije u potpunosti potvrđena**, iako postoje određeni pozitivni aspekti.

Iako škole u određenoj mjeri imaju materijalno-tehničke resurse za podršku darovitim učenicima, oni su uglavnom djelimično dostupni, što pokazuje da hipoteza nije u potpunosti potvrđena.

Postoji prostor za unapređenje, posebno u pogledu opremljenosti škola specijalizovanim sredstvima i resursima za kreativne i eksperimentalne aktivnosti, koji su ključni za stimulisanje darovitih učenika.

3.10.5. Step en međusobne saradnje i podrške

Pitanja iz anketnog upitnika koja su služila obradi treće hipoteze su pod rednim brojevima 13., 14. i 15. Odnosno: 13. Da li smatrate da je saradnja između svih aktera (nastavnici, stručni saradnici i roditelji) na zadovoljavajućem nivou u doprinosu efikasne podrške darovitima? 14. Na koji način se odvija saradnja sa roditeljima? 15. Da li se u vašoj školi organizuju zajednički sastanci između roditelja, nastavnika i stručnih saradnika u cilju podsticanja i razvoja darovitih učenika?

Podaci su takođe obrađeni uz pomoć softvera SPSS IBM. Analiza koja je korišćena pri obradi pete hipoteze (trinaesto i petanesto pitanje) pripada deskriptivnoj statistici, određivanje frekvencija i učestalosti odgovora. Dok je četrnaesto pitanje obrađeno bez programa jer je otvorenog tipa te odgovori mogu varirati kod svakog ispitanika ponaosob.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Smatram	36	36.0%
Djelimično smatram	53	53.0%
Ne smatram	11	11.0%

Tabela 24: Da li smatrate da je saradnja između svih aktera (nastavnici, stručni saradnici i roditelji) na zadovoljavajućem nivou u doprinosu efikasne podrške darovitima

Test statistika	
	Pitanje 13
Hi-kvadrat	26.78
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 25: Statistički prikaz tabele 24

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

Broj ispitanika koji smatra da je saradnja između svih aktera (nastavnici, stručni saradnici i roditelji) na zadovoljavajućem nivou u doprinosu efikasne podrške darovitima je 36, dok je broj ispitanika koji djelimično smatraju da je saradnja između svih aktera (nastavnici, stručni saradnici i roditelji) na zadovoljavajućem nivou u doprinosu efikasne podrške darovitima 53. Broj ispitanika koji uopšte ne smatraju da je ova saradnja na zadovoljavajućem nivou je 11.

Rezultati odgovora na pitanje o načinu saradnje sa roditeljima pokazuju da se saradnja uglavnom odvija kroz individualne i grupne sastanke, roditeljske sastanke i konsultacije. Većina ispitanika naglašava da se sastanci organizuju kao ključni način komunikacije, uz mogućnost individualnih razgovora kada je to potrebno. Na primjer, jedan ispitanik je naveo: *"Putem roditeljskih sastanaka, individualne saradnje, Savjeta roditelja"*, dok je drugi istakao: *"Saradnja podrazumijeva individualne i grupne razgovore"*.

Neki ispitanici su ukazali na fleksibilnost u načinu organizacije, ističući mogućnost održavanja sastanaka uživo ili online, u zavisnosti od situacije. *"U zavisnosti od okolnosti, saradnja može biti uživo ili online"*, navodi jedan od ispitanika, dok drugi dodaje: *"Uživo ili online - ukoliko je potrebno."*

Takođe, dio ispitanika naglašava da se saradnja ne odnosi samo na sastanke, već uključuje i učešće roditelja u školskim aktivnostima kao što su kulturno-javne manifestacije ili radionice. Jedan ispitanik je to opisao kao *"uključivanjem u kulturno-javnu djelatnost škole"*, dok drugi ističe važnost *"dana otvorenih vrata"* i zajedničkih aktivnosti.

Generalno, ispitanici naglašavaju značaj kombinacije individualnih konsultacija i grupnih sastanaka, kao i važnost saradnje sa roditeljima u vidu podrške i savjetovanja u radu sa darovitim učenicima.

Odgovor	Frekvencija	Procentualna zastupljenost
Često se organizuju	12	12.0%
Povremeno se organizuju	62	62.0%
Rijetko se organizuju	26	26.0%

Tabela 26: Da li se u vašoj školi organizuju zajednički sastanci između roditelja, nastavnika i stručnih saradnika u cilju podsticanja i razvoja darovitih učenika

Test statistika	
	Pitanje 15
Hi-kvadrat	39.92
Stepeni slobode	2
Nivo značajnosti	0.00

Tabela 27: Statistički prikaz tabele 26

Kako je hi kvadrat statistika značajna (vrijednost je manja od 0.05) zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u frekvencijama.

12% ispitanika navodi da se u školi često organizuju zajednički sastanci između roditelja, nastavnika i stručnih saradnika u cilju podsticanja i razvoja darovitih učenika.

Procenat ispitanika koji navodi da je ovo dešavanje povremeno je 6% dok 26% ispitanika navodi da se rijetko organizuju zajednički sastanci između roditelja, nastavnika i stručnih saradnika u cilju podsticanja i razvoja darovitih učenika.

Na osnovu rezultata koje ste prikupili, hipoteza da postoji visok stepen saradnje i podrške između stručnih saradnika, roditelja i nastavnika u podsticanju darovitih **nije u potpunosti potvrđena.**

Iako rezultati pokazuju da određeni broj ispitanika smatra da je saradnja na zadovoljavajućem nivou, većina ispitanika smatra da je saradnja djelimično zadovoljavajuća. Ovi rezultati ukazuju da saradnja postoji, ali nije uvijek na visokom nivou i ima prostora za poboljšanje. Takođe, manji broj ispitanika smatra da saradnja nije na zadovoljavajućem nivou, što dodatno ukazuje na varijacije u percepciji o kvalitetu saradnje među različitim akterima.

Na osnovu odgovora ispitanika o načinu saradnje sa roditeljima, jasno je da se saradnja uglavnom odvija putem individualnih i grupnih sastanaka, roditeljskih sastanaka i konsultacija, što potvrđuje postojanje saradnje. Međutim, podaci o učestalosti organizovanja zajedničkih sastanaka između roditelja, nastavnika i stručnih saradnika otkrivaju da samo 12% ispitanika navodi da se oni često organizuju, dok 26% ispitanika smatra da se ti sastanci rijetko organizuju. Ova niska učestalost organizovanja zajedničkih sastanaka dodatno sugerise da saradnja nije na visokom nivou kako se u hipotezi pretpostavljalo.

Zaključak je da postoji saradnja, ali ona nije uvijek optimalna i prisutni su izazovi u njenom kontinuiranom održavanju i razvoju. Saradnja se oslanja na različite forme komunikacije i aktivnosti, ali postoji prostor za unapređenje u cilju boljeg podsticanja darovitih učenika.

3.10.6. Diskusija i analiza

Na osnovu prikupljenih podataka i rezultata, glavna hipoteza da škola ima veliki značaj u podsticanju darovitosti kroz specifične programe, prilagođene nastavne metode, stručnu podršku i odgovarajuća tehnička sredstva te da su ovi načini podsticanja uspješni u razvoju potencijala darovitih učenika **nije u potpunosti potvrđena.**

Rezultati istraživanja pokazuju da škole uključene u uzorak zaista nude različite programe i podršku za darovite učenike, kao što su napredni kursevi, dodatni programi i mogućnosti učešća na takmičenjima. Međutim, prilagođavanje nastavnog plana i programa darovitim učenicima nije u potpunosti dosledno implementirano, što ukazuje na varijabilnost u pristupu među školama i nastavnicima.

Takođe, materijalno-tehnički uslovi u školama su djelimično adekvatni, ali nedovoljno razvijeni da bi u potpunosti omogućili optimalne uslove za podsticanje kreativnih i eksperimentalnih aktivnosti kod darovitih učenika. Ovo sugerise da, iako postoje resursi, oni nisu uvijek dovoljno dostupni ili prilagođeni specifičnim potrebama darovitih učenika.

Najveći izazov identifikovan je u saradnji između roditelja, nastavnika i stručnih saradnika. Iako postoji određeni nivo saradnje, većina ispitanika smatra da je ona djelimično zadovoljavajuća, a organizovanje zajedničkih sastanaka između svih aktera nije često.

Ova nedovoljna učestalost i varijacije u kvalitetu saradnje ukazuju na potrebu za dodatnim naporima u jačanju koordinacije i komunikacije među svim akterima u obrazovnom procesu kako bi se pružila sveobuhvatnija podrška darovitim učenicima.

Generalno, iako postoje značajni naponi i pozitivni aspekti u školama u vezi sa podsticanjem darovitih, rezultati istraživanja pokazuju da postoji prostor za unapređenje kako bi se školska podrška u potpunosti uskladila sa potrebama darovitih učenika.

4. Zaključak

U ovom radu ukazali smo na značaj škole u podsticanju darovitih učenika, kao i na to kako i na koji način ona može imati uticaj. U teorijskom dijelu opisali smo karakteristike darovitih učenika, značaj i ulogu škole u njihovom podsticanju, kao i važnost partnerske saradnje između nastavnika, roditelja i drugih stručnjaka u podršci darovitim učenicima. Takođe smo naveli određene socijalne i emocionalne izazove sa kojima se daroviti učenici susreću i naveli smo primjere škola koje uspješno podržavaju darovite učenike.

U okviru rada sprovedeno je istraživanje na uzorku od 88 učitelja i 12 stručnih saradnika. Za potrebe ovog istraživanja primijenjen je anketni upitnik, a podaci su obrađeni uz pomoć softvera SPSS IBM.

Dobijeni rezultati su pokazali sledeće:

- ❖ Škola ima bogat obim ponuđenih programa za podsticanje darovitih učenika, čime je potvrđena prva sporedna hipoteza. Rezultati pokazuju da većina škola nudi napredne ili dodatne programe, kao što su vannastavne aktivnosti, dodatna nastava i radionice organizovane shodno sposobnostima i interesovanjima darovitih učenika;
- ❖ Škola nudi mentorstvo kao vid podrške i podsticanja darovitih učenika, čime je potvrđena druga sporedna hipoteza. Mentor je uglavnom predmetni nastavnik s najviše radnog iskustva, a mentorstvo se može obavljati individualno i grupno, zavisno od broja darovitih učenika i postavljenog cilja;
- ❖ Treća sporedna postavljena hipoteza koja se odnosi na prilagođavanje nastavnog plana i programa darovitim učenicima, djelimično je potvrđena. Iako učitelji često prilagođavaju nastavni plan i program, to ne čine svi ili ne čine to dosljedno, što znači da prilagođavanje nastavnog plana i programa varira u zavisnosti od škole i učitelja.
- ❖ Materijalno-tehnički resursi su uglavnom djelimično dostupni darovitim učenicima, što ukazuje na to da naša četvrta sporedna hipoteza nije u potpunosti potvrđena. Postoji prostor za unapređenje i obogaćivanje škole specijalizovanom opremom, kao i potpunu dostupnost resursa darovitim učenicima;

- ❖ Visok stepen saradnje i podrške između stručnih saradnika, roditelja i učitelja, što je naša peta hipoteza, nije u potpunosti potvrđena. Saradnja između ovih aktera postoji i možemo se ocijeniti kao zadovoljavajuća, ali ne na visokom nivou, što implicira prostor za napredovanje. Saradnja se najčešće odvija putem roditeljskih sastanaka i individualnih konsultacija, a nisu rijetki ni online razgovori.

Shodno navedenim sporednim hipotezama, na osnovu prikupljenih podataka i rezultata, zaključujemo da naša glavna hipoteza nije u potpunosti potvrđena. Pozitivni aspekti ukazuju na to da škole nude raznovrsne, proširene i bogate programe za darovite učenike, kao i ponudu mentorstva kao vid podrške i podsticanja. Međutim, škole nisu u potpunosti na visini zadataka u okviru potpunog prilagođavanja nastavnog plana i programa darovitim učenicima, opremljenosti specijalizovanom opremom i njenom dostupnošću, kao i organizaciji čestih sastanaka sa roditeljima, učiteljima i saradnicima. To ne mora nužno predstavljati negativnu komponentnu, već se može posmatrati kao postojanje prostora za napredovanje.

Ograničavajući faktori u ovom istraživanju su: mali uzorak, subjektivnost prilikom odgovaranja.

Na kraju, navešćemo neke preporuke za dalji rad i podsticanje darovitih učenika:

- o Aktivno korišćenje individualnog/fleksibilnog nastavnog plana i programa rada sa darovitim učenicima kako bi se omogućilo napredovanje iznad okvira tradicionalnog plana i programa rada;
- o Opremljenost škole specijalizovanim sredstvima i opremom, tehničkim resursima koji su uvijek dostupni darovitim učenicima, kao i posjedovanje prostora za organizaciju kreativnih radionica i eksperimentalnih vježbi, kako bi daroviti učenici, pored teorijskog, sticali i praktična znanja;
- o Česta organizacija sastanka između roditelja, učitelja i stručnih saradnika u cilju pružanja podrške i podsticanja darovitih učenika.

Literatura

1. Altaras-Dimitrijević, A., i Tatić-Janevski, S. (2016). *Obrazovanje učenika izuzetnih sposobnosti: naučne osnove i smernice za školsku praksu*. Beograd. Zavod za unapređenje obrazovanja i vaspitanja.
2. Barać, Đ. (2019). Uloga porodice i škole u podsticanju darovitosti . U zborniku *Dostignuća i perspektive u obrazovanju darovitih* (str.51-63).Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“.
3. Bećirović, S. (2005). Socio-emocionalni i obrazovni faktori razvoja darovitosti. *Muallim br.23*, str. 38-47.
4. Dragojević, T., i Letić-Lungulov, M. (2023). Socio-emocionalni razvoj darovitih učenika. U zborniku *Afektivne dimenzije ličnosti i ostvarenje darovitosti* (str. 56-58). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”.
5. Đelević, A., Vujnović, A., Jovićević, D., Berishaj, D., Radoman, D., Cazean, H. i saradnici (2021). *O radu sa darovitim učenicima* . Podgorica. Organizacija crnogorskih studenata u inostranstvu.
6. Đorđević, B. (1998). *Daroviti učenici i (ne)uspeh*. Beograd.Učiteljski fakultet.
7. Ilić, A., Nikolić, R., i Jovanović, B. (2006). *Školska pedagogija* . Užice. Učiteljski fakultet.
8. Janković, P. (2008). Pretpostavke uspešne saradnje škole i porodice. *Norma časopis za teoriju i praksu vaspitanja i obrazovanja br.3*, str.37-48

9. Kasalović, M. (2016). Opšte karakteristike darovitih učenika u obrazovnom procesu. *Primus br.5*, str.130-135
10. Knežević, J., Milošević, M., i Lazić, B. (2021). Projektno učenje – od ideje do modela učenja u početnoj nastavi matematike. *Norma časopis za teoriju i praksu vaspitanja i obrazovanja br.2*, str.225-237
11. Kosanović, M. (2019). Identifikacija i praćenje darovitih učenika. U zborniku *Dostignuća i perspektive u obrazovanju darovitih* (str. 193-206).Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“.
12. Krstić, D. (2021). Efikasnost multimedijalnog obrazovanja. *Norma časopis za teoriji i praksu vaspitanja i obrazovanja br.2*, str. 191-204
13. Maksić, S. (1998). *Darovito dete u školi* .Beograd. Institut za pedagoška istraživanja.
14. Marković, O. (2020). *Moć darovitih učenika* . Podgorica. Obodsko slovo d.o.o.
15. Milić, S. (2010). Identifikovanje darovitih učenika u osnovnoj školi i rad sa njima. *Nova škola br.7*, str.109-123
16. Milovanović, A., Cekić-Jovanović, O., i Ristanović, D. (2022). Prednosti primene modela izokrenute učionice u nastavi prirode i društva. *Inovacije u nastavi br.35/3*, str. 44-62
17. Ministarstvo prosvjete Crne Gore. (2014). Strategija za razvoj i podršku darovitim učenicima (2015-2019) sa akcionim planom (2015-2016) .
18. Nešković, S. (2005). Daroviti učenici u nastavnom procesu. *Filozofski fakultet Pale*, str.257-285

19. Sekulić, M. (2023). Značaj i uloga nastavnika u identifikaciji i razvoju darovitosti kod učenika. U zborniku *Zbornik radova Filozofskog fakulteta* (str.373-392). Priština: Filozofski fakultet.
20. Skupnjak, D. (2019). Socio-emocionalne osobitosti darovitih i moguće poteškoće. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje br.2*, str.109-120

Preuzeti internet linkovi:

21. Dallas Independent School District. (n.d.). Dallas ISD . Dallas Independent School District. <https://www.dallasisd.org/> (Pristupljeno: 20. 5. 2024).
22. Davidson Academy. (n.d.). Davidson Academy . University of Nevada, Reno. <https://www.davidsonacademy.unr.edu/> (Pristupljeno: 20. 5. 2024).
23. Lindenschule Schule für Hochbegabte Schwäbisch Gmünd. (n.d.). Lindenschule Schule für Hochbegabte Schwäbisch Gmünd . <https://www.lgh-gmuend.de/> (Pristupljeno: 20. 5. 2024).

Prilozi

Prilog br. 1 Anketni upitnik za učitelje i stručne saradnike

Dragi nastavnici i stručni saradnici , pred vama se nalazi anketa koji ima za cilj otkriti koliki je značaj škole u podsticanju darovitih učenika, te kako i na koji način može imati uticaj.

Važno je naglasiti da u ovoj anketi nema tačnih ili netačnih odgovora, ista se sastoji od zatvorenih i otvorenih pitanja, pa vas molimo da iskreno odgovarate.

OPŠTI PODACI

POL M Ž

Stručna sprema

Godine radnog staža

Naziv vaspitno-obrazovne ustanove u kojoj obavljate svoju djelatnost

1.Da li vaša škola nudi napredne ili dodatne programe za darovite učenike ?

a) Da b)Ne

2.Ukoliko je na prethodnom pitanju odgovor bio potvrđan molimo vas navedite koji se to programi nude u vašoj školi.

3. Da li vaša škola omogućava darovitima učestvovanje u nacionalnim ili međunarodnim takmičenjima (shodno njihovom talentu; umjetnost, matematika, jezici,..) kako bi usavršili svoj talenat i njegovali takmičarski duh?

a) Omogućava b) Ne omogućava

4. Da li vaša škola nudi mentorstvo kao vid podrške i podsticanja darovitih učenika?

a) Da b) Ne

5. Ukoliko vaša škola nudi mentorstvo kako ono funkcioniše (ko je mentor, da li se obavlja individualno ili grupno i sl.)?

6. Smatrate li da navedeni mentorski program/i pružaju darovitima dovoljno individualnosti i podrške koja im omogućuje da doprinose svojim interesima i ciljevima?

a) Smatram b) Djelimično smatram c) Ne smatram

7. Da li smatrate da je nastavni plan i program fleksibilan i prilagodljiv darovitima?

a) U potpunosti je fleksibilan b) Djelimično je fleksibilan c) Nije fleksibilan

8. Da li Vaša škola koristi individualni obrazovni plan (IOP) u radu sa darovitima?

a) Da b) Ne c) Ne, ali je planirano u budućnosti

9. Da li se aktivno koristiti individualni ili fleksibilni nastavni plan rada sa darovitim učenicima kako bi se omogućilo napredovanje darovitih iznad okvira tradicionalnog plana i programa rada?

a) Aktivno se koristi b) Ponekad se koristi c) Ne koristi se

10. Koliko je vaša škola opremljena specijalizovanim sredstvima i opremom za rad sa darovitim učenicima?

a) Potpuno je opremljena b) Djelimično je opremljena c) Neopremljena je

11. Da li su tehnički resursi (npr. kompjuteri, labaratorski resursi, multimedijalna oprema) dostupni darovitima i u skladu sa njihovim potrebama?

a) Potpuno su dostupni b) Djelimično su dostupni c) Nedostupni su

12. Da li smatrate da škola posjeduje dovoljno prostora, opreme i sredstava za organizaciju kreativnih radionica, eksperimentalnih vježbi i slično, koje doprinose tome da daroviti stiču i praktično znanje i budu u ulozi istraživača?

a) Posjeduje b) Djelimično posjeduje c) Ne posjeduje

13. Da li smatrate da je saradnja između svih aktera (nastavnici, stručni saradnici i roditelji) na zadovoljavajućem nivou u doprinosu efikasne podrške darovitima?

a) Smatram b) Djelimično smatram c) Ne smatram

14. Na koji način se odvija saradnja sa roditeljima?

15. Da li se u vašoj školi organizuju zajednički sastanci između roditelja, nastavnika i stručnih saradnika u cilju podsticanja i razvoja darovitih učenika?

a) Često se organizuju b) Povremeno se organizuju c) Rijetko se organizuju

16. Da li Vaša škola sarađuje sa CRPN (centar za profesionalni razvoj nastavnika) u cilju usavršavanja nastavnika, kako bi doprinjeli u oblasti rada sa darovitima?

a) Sarađuje b) Ne sarađuje

17. Koliko je Vaša škola pripremljena za inovacije (uvođenje novih programa za darovite) i promjene u radu sa darovitim učenicima?

a) Veoma b) Djelimično c) Nedovoljno

Prilog br.2 Survey questionnaire for teachers and professional associates

Dear teachers and professional associates,

In front of you is a survey aimed at discovering the significance of schools in fostering gifted students, and how they can influence and contribute to their development.

It is important to emphasize that there are no right or wrong answers in this survey. It consists of both closed and open-ended questions, so we kindly ask you to answer honestly.

General information

GENDER M F

Current level of education

Work experience

Name of the educational institution where you work

1.Does your school offer advanced or additional programs for gifted students?

a)Yes b) No

2. If your answer to the previous question was yes, please specify which programs are offered at your school.

3. Does your school enable gifted students to participate in national or international competitions (according to their talents; arts, mathematics, languages, etc.) to enhance their skills and nurture a competitive spirit?

a) Enables b) Doesn't enable

4. Does your school offer mentoring as a form of support and encouragement for gifted students?

a) Yes b) No

5. If your school offers mentoring, how does it work (who is the mentor, is it done individually or in groups, etc.)?

6. Do you consider that the mentioned mentoring program(s) provide gifted students with enough individuality and support to help them pursue their interests and goals?

a) I consider b) I partially consider c) I don't consider

7. Do you consider the curriculum flexible and adaptable for gifted students?

a) It is completely flexible b) Its is partially flexible c) It is not flexible

8. Does your school use an Individual Educational Plan (IEP) for working with gifted students?

a) Yes b)No c) No, but is planned for the future

9. Is an individual or flexible curriculum actively used with gifted students to allow their advancement beyond the traditional curriculum?

a) It is actively used b) It is sometimes used c) It is not used

10. How well is your school equipped with specialized resources and equipment for working with gifted students?

a) It is fully equipped b) It is partially equipped c) It is not equipped

11. Are technical resources (e.g., computers, laboratory resources, multimedia equipment) available to gifted students and aligned with their needs?

a) They are fully available b)They are partially available c) They are not available

12. Do you consider that the school has enough space, equipment, and resources to organize creative workshops, experimental exercises, and similar activities that contribute to gifted students gaining practical knowledge and taking on the role of researchers?

a) It has enough space b) It partially has enough space c) It does not have enough space

13. Do you consider that the collaboration among all stakeholders (teachers, professional associates, and parents) is at a satisfactory level in contributing to effective support for gifted students?

a) I consider b) I partially consider c) I don't consider

14. How is the collaboration with parents carried out?

15. Are joint meetings held in your school between parents, teachers, and professional associates to encourage and support the development of gifted students?

a) They are often organized b) They are occasionally organized c) They are rarely organized

16. Does your school collaborate with the Teacher Professional Development Center (CRPN) to enhance teachers' skills in working with gifted students?

a) It collaborates b) It does not collaborate

17. How prepared is your school for innovations (introduction of new programs for gifted students) and changes in working with gifted students?

a) Very well

b) Partially

c) Insufficiently